

мотиви багатства та бідності метафоризуються і набувають знаковості. Це дає можливість перекладачеві використовувати контекстуальні відповідники різних видів.

Отже, передперекладацький аналіз твору Р.Бернса дозволяє зробити наступні **висновки**:

1) В епоху Просвітництва нецтво і забобони відносно можливості набути добробуту поступилися місцем світогляду заможної буржуазії, що мала капітали, а також професійні та наукові знання, які допомагали примножувати багатство. Марнотратство відносно багатства змінилося інтересами накопичення, природа багатства буржуазії стала вільна від станово-етичних оцінок.

2) Мотив багатства/бідності лейтмотивом проходить через увесь вірш Р.Бернса «A man's a man for a'that», реалізуючись в усіх контекстах і відображаючи як просвітницькі погляди самого поета так і усієї епохи.

3) Для адекватного сприйняття читачем позиції автора відносно багатства/бідності перекладачеві потрібно як можна повніше передати лейтмотивну образність, зберігаючи при цьому поетичну композицію.

Перспективним є безпосередньо перекладацький аналіз творів Р.Бернса та інших авторів епохи Просвітництва з метою розкриття специфіки відтворення мотивів багатства та бідності.

Література

История всемирной литературы: В 8 томах / АН СССР; Ин-т мировой лит. им. А. М. Горького; Гл. редкол: Г. П. Бердников (гл. ред.), А. С. Бушмин, Ю. Б. Виппер (зам. гл. ред.), Д. С. Лихачев и др. — М.: Наука, 1983 — 1994. — Том 5. — 1988. — 784 с. *Колодий Н.А., Наумова С.А., Тихонова Г.Ю.* Культурологический практикум (тесты, задания, упражнения, тексты, комментарии к текстам) : Учебное пособие [Электронный ресурс] / Томский политехнический университет, 2011. — Режим доступа : <http://rudocs.exdat.com>. *Кухаренко В.А.* Інтерпретація тексту / В.А. Кухаренко. — Вінниця: Нова книга, 2004. — 272 с. *Кушнірова Т. В.* Система мотивів у художній прозі Андрія Платонова: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філолог. наук : спец. 10.01.02 «російська література» / Т.В. Кушнірова. — Сімферополь, 2005. — 22 с. *Новикова М.А.* Мотивы богатства и бедности как объект перевода [Электронный ресурс] / М. А. Новикова. — Симферополь: Таврический нац. ун-т им. В.И. Вернадского, 2008. — 1 электрон. опт. диск (CD-ROM); 12 см. *Новикова М.А., Лебедь О.Н., Лукинова М.Ю. и др.* Стиль автора и стиль перевода : Учебное пособие / М.А. Новикова, О.Н. Лебедь, М.Ю. Лукинов. — К.: УМК ВО при Минвузе УССР, 1988. — 84 с. *Руденко Н.С.* Екологічна лексика як об'єкт перекладу : теоретичний та методологічний аспекти / Н.С. Руденко // Вісник Луганського національного університету ім. Тараса Шевченка. — Луганськ, 2011. — Вип.16. — С. 56 — 60. *Burns Robert. Poems / R. Burns.*— London : J.M. Dent & Sons Ltd, 1950. — 562 p.

УДК 811.161.2'373

ВАСЮТЕНКО І.О.

(Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди)

ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ ТРОПКИ В ПОЕТИЧНОМУ ТЕКСТІ МИКОЛИ БАЖАНА: СТВОРЕННЯ ХУДОЖНЬОГО ЕФЕКТУ

У статті розглядається функціональний аспект тропки в поетичному доробку Миколи Бажана, аналізуються стилістичні, зокрема тропейні засоби створення художнього ефекту.

Ключові слова: поетичне мовлення, тропи, метафора, епітет, порівняння, асоціація, кольороназви.

Васютенко И.А. **Функциональный аспект тропики в поэтическом тексте Николая Бажана: создание художественного эффекта.** В статье рассматривается функциональный аспект тропики в поэтическом фонде Николая Бажана, анализируются стилистические, в частности, тропейстические средства создания художественного эффекта.

Ключевые слова: поэтическая речь, тропы, метафора, эпитет, сравнение, ассоциация, цветоименования.

Vasyutenko I.O. **Functional aspect of tropes in poetical texts of Mikola Bazhan: creating an artistic effect.** In the article the functional aspect of expressive means in M. Bazhan's poetical works is described. The stylistic means, namely tropes, are analyzed.

Key words: poetic speech, metaphor, epithet, comparison, association, color name.

Пріоритетним для сучасної лінгвістики є вивчення мовних одиниць у їхньому дискурсивному функціонуванні, що дає змогу глибше виявити здатність слова реалізувати свої прагматичні ресурси в мовленні. Художній текст сьогодні розглядають як дискурсивну практику, у якій мова призначена виконати естетичну функцію, тобто образно відтворити світ крізь призму асоціативного мислення автора.

Поетичне мовлення – це цілий світ, у якому єднаються думка, почуття, мова, реальність (об'єктивна чи уявна), мелодика і т. ін. У поетичному творі для читача, що шукає в ньому саму поезію, важливим є не тільки слово і названий ним предмет чи явище, а й той глибинний зміст, що стоїть за цим словом, зміст, трансльований тим чи тим поетом. Кожен читач може знайти для будь-якого слова свої індивідуальні асоціації.

У системі мовностилістичних засобів, до яких вдаються українські майстри слова для створення художнього ефекту, провідне місце посідають тропи. Сучасне тлумачення тропа ґрунтується на його визначенні як семантичної трансформації від наявного мовного знака до знака відсутності, тобто як перенесення значення або звороту з одного предмета або явища на інший [2, с. 108].

Повнозначне, стилістично марковане вживання тропів знаходить втілення в художній творчості. Адже створення образу як визначального сенсу художнього тексту значною мірою спирається на тропеїчне переосмислення, бо саме через перенесене значення можна привернути увагу читача, дати поштовх його думці й уявленню.

Мета статті – з'ясувати особливості поетичного мовлення Миколи Бажана як системи тропів, функціонально націлених на створення художнього ефекту в тексті.

Микола Бажан уживає тропи для вербалізації переосмислених уявлень про об'єкти художнього зображення. Його поезія – світ внутрішніх почуттів, за допомогою яких він передає своє ставлення до дійсності. Серед тропеїчних засобів, що функціонують у текстах М. Бажана з естетичною настановою, виокремлюємо метафору, порівняння, епітети як найбільш продуктивні стилістичні засоби для створення художнього ефекту.

Метафори активно виявляють свій асоціативно-образний потенціал, оновлюють поетичний словник, художньо вмотивовують перенесення дій та ознак з одних об'єктів на інші: *Ви вдарили у серце, гарячі й ніжні хвилі / Знайомої тривоги, неспокою мого!* [1, с. 167]; *Серце ожива, / Мужніє серце силою новою, / Напружуються втомлені тіла, / Хоч вп'ється знов з безсилою злобою / В своїх рабів кривавий дзьоб орла* [1, с. 215]; *О, скільки серця треба чоловіку, / Щоб придушити розпач силоміць!* [1, с. 144]; *До болю в мозку він вдивлявся і майже / Почув мовчання тьми і пустоти* [1, с. 150]; *І падають двері повільно, як вирок. / І розпач у дверях стоїть* [1, с. 125].

Образи серця й душі як вмістища почуттів, настроїв, переживань, а відтак і самої душі, зрештою відповідають самій ментальності українців із властивими їм рисами чутливості, емоційності, меланхолійності тощо. Поетичне переосмислення слів *серце* і *душа* дає широкий спектр метафоричних значень, уособлень: *Ой, нехай висмокче вітру смок / з серця чорну кров думок!* [1, с. 62]; *І ось підвелось, хрипить і реве / Серце передсмертне, що ледве, що майже, / Що трохи померло й що трохи живе* [1, с. 124]; *Слова, / Проспівані з нечуванним завзяттям, / У серце входять* [1, с. 215]; *В людей замало в серці ран. / Зате багато дір* [1, с. 89]; *Я б душу дав, я б тіло смертно зранив, / Аби забрати прапора...* [1, с. 147]; *Бундючність Гегеля – ікона і канон, / Професорські косноязычні клетоти, / Що, як у кут глухий, женуть у свій закон / Живий неспокій, душу діалектики* [1, с. 111]. За допомогою персоніфікації досягається експресивне навантаження контексту, концентрується його емоційність, енергетичність.

В основу порівняння покладені асоціації за схожістю, зіставлення одних об'єктів з іншими, завдяки чому відбувається їхнє художнє переосмислення: *Забуте серце чули знов бійці, / І сльози, чорні і густі, як смоли, / Котились по неголеній щоці* [1, с. 277]; *Пливе по тілу млость волога, / І серце тихне, як луна* [1, с. 272]; *Розкрилено зринає з вишини / Суворий вітер, як луна війни* [1, с. 69]; *Сотні очей – як сотні ран* [1, с. 51]; *Над містом розридався залп, / Мов зойк зі зблідлих губ* [1, с. 50]; *Дві сотні кроків, один заряд. / Мов крапля крові, горить зоря* [1, с. 52]; *В небо зорі вп'ялися, мов краби, / В землю намулом вгрузла тьма* [1, с. 53]. Порівняння у М. Бажана не лише доповнюють значення відправного поняття, а й надають йому додаткової характеристики, показують його властивості, створюють художній ефект. Додатковий відтінок значення – перевтілення: дії однієї особи настільки подібні до дій другої, що створюється враження, наче перша з них втілилася в образ другої.

Наявність у мовному арсеналі різноманітних форм вираження порівняльних відношень відкриває широкі можливості варіювати, позбавлятися стилістично невиправданих повторів, створювати своєрідний структурний малюнок [2; с. 121].

Епітет як художній засіб містить образну характеристику ознак осіб, предметів і явищ. Його виражально-зображальні потенції невичерпні, поєднуючись із метафорами, епітети створюють цілісні картини образного світу, формують національно орієнтовні оцінки й визначення: *Це воля життя, / Це воля не згнати в проклятих, розбитих, / В протухлих, в прогнилих підвалах чуття* [1, с. 124]; *Іду, іду, немов не помічаю, / Що тьма й туман підносяться навкруг, / Що на полях голодних достига / Порожня осінь і пуста нудьга* [1, с. 70]; *Печальних птиць вечірній переліт / Накине тінь і зникне за полями, / і поповзуть туману сиві плями / Мохами теплими закурених боліт* [1, с. 73]; *Рипить понад шляхом старий понурий дуб, / і листя дня, зів'яле та латате, / Прослалось стріхами обідраних халуп; / Ми край села присіли зачекати / На вітром звалений, грабовий голий слуп* [1, с. 68].

Використання складених прикметників стає ознакою письменницького ідіостилу: *На мрії моїх похилі, журні плечі / Легає темний, стозапеклий біль* [1, с. 69]; *І бистролетні птиці наших стріл / Нап'ються крові із німецьких жил* [1; с. 244]. Призначення таких утворень – забезпечити поетичність, піднесеність тону, створити враження свіжості, неповторності авторського голосу.

Колірна гама в поезії Миколи Бажана переважно ахроматична. Серед колірних знаків, до яких вдається письменник, намагаючись відтворити свої почуття, настрої, уявлення про світ, переважають *чорний, блідий, червоний, рідше золотий*.

Чорний – на позначення чогось поганого, страшного: *Ранок чорний обрій скребе, / Випростав день кострубатий хребет* [1, с. 51]; *День / Упав / Прапор чорний. / Чорний день. / Чорний стяг* [1, с. 42]; *чорний* – у значенні темного: *Роз'ятрено чорними ногами / Хрумтливі дюни уночі* [1, с. 54]; *і ми двічі умерти могли б / За чорний вугіль, за чорний хліб; / За чорні натружені руки / Ми двічі умерти змогли б* [1, с. 58]; Нагнітання *чорного* викликає сумне сприйняття навколишнього світу: *Чорне поле, чорні стріхи, небо чорне, / Чорні лиця, чорні ноги, чорний крик - / І так весь час, і так весь вік, / Доки тіло почерствіле не загорне / В чорну яму чорний чоловік* [1, с. 459].

Протиставлення *чорного* й *білого* як *темного* зі *світлим*: *В латаній сорочці, босий, вбогий дід, / На дорозі чорній – білий весь, як світло, / Не вклонившись, мовчки став біля воріт, / Біля глиняного степового житла* [1, с. 463]; *На чорній дощці – крейда дбалих вправ, / таблиці Морзе білі крапки й риски* [1, с. 448].

Поєднання *чорного* з *червоним* для створення контрастного ефекту з негативним емоційним забарвленням: *Червоно-чорні барви. / Вінків печальний шепіт* [1, с. 393]; *Чорно-червоний дим чорно-червоних ватр* [1, с. 550]; *Чорно-червоних стін чорно-червона твердь* [1, с. 550].

Червоний – для ідентифікації бійця Червоної Армії: *Листки із посвідки червоного бійця - / зоря стоїть печаткою на них; / вручалась ЧОНОм посвідка оця / товаришу Антонові Сідих* [1, с. 65]; *червоний сік* – на позначення людської крові: *Мерехтів, горів житами / Людський, червоний сік, / Але так і не чув отаман, / Як стогне більшовик* [1, с. 47].

Блідий – на позначення переживання, очікування лиха: *В небі місяць б'ється, / напруживсь, / Мов стиснуті, зблідлі вуста* [1, с. 45].

Золотий – на позначення чогось прекрасного: *З усіх кутків душі позмітано / Любові порох золотий* [1, с. 72].

Особливого внутрішнього напруження контексту автор досягає завдяки емоційному нагнітання, репрезентованому синонімією емотивів: *Цим прахом злобливим, задушливим мливом / дихає світ наокольний хапливо, дихає злиднями, / кривдами, бідами, голодом, хворостями, / зненавидами, горем, образами, люттю, наругами, / зойками й скаргами недолугими* [1, с. 495]; *Навкруг вражі зела, як лева, гранчасті, розлючені, глянцеві, / Скручені, наче спазмами, згризені, наче канцером, / Кактуси, вкучі, в колючі, темно-зелені панцирі, / бредуть по горбах, як убивці, як упирі, як бандейроси* [1, с. 608]. Епітети вносять у текст нове мовностилістичне наповнення, збагачують палітру образності новим баченням.

Типологізовані образи *одчаю, болю, муки, тривоги, жаху, остраху, гніву, люті, зненавиди, туги, неспокою, розпачу, нудьги, надії, радості, щастя* в поезії М. Бажана становлять не лише вагомий компонент його художнього дискурсу, а й визначають саме світовідчуття, ментальні риси його духовного життя і творчості.

Усі ці образи супроводжуються набором атрибутів, здебільшого з негативною оцінкою, лише частково – з елементами меланхолійності, тихої печалі, задумливості. Образ *одчаю*: *Спинитися – вмерти з одчаю й знемоги. / Вперед. Пилюга. Пилюга. Пилюга* [1, с. 451]; *болю*: *Я бачив це. / Я тис їх чорні руки. / Я болів їх болем, / І над бездольним, безробітним долом* [1, с. 430]; *муки*: *Є муки й гірші, як бичують / І тіло, й душу* [1, с. 350-351]; *Якщо уважно глянеш їм на руки, / В їх лиця й очі пильно зазирнеш, / Побачиши душі, стиснуті від муки* [1, с. 421]; *тривоги*: *Господар звівся і, роздерши тишу, / Іще нестерпнішу, ще глибишу і повнішу / Невимовлених слів, не збагнутих тривог, / він проказав: - Оце й приходив бог* [1, с. 467]; *жаху*: *Я знаю це, і злюсь, і зневажаю, / але у бік очей не відведу, / бо ні жаху, ні сумніву не маю / перед лицем того, на що іду* [1, с. 437]; *остраху*: *Та рветься й рветься плетиво інтриг, / І робиться таємне й темне явним, / Хоч він, проїнятий страхом неугавним, / Зробив, здається, все, що тільки міг* [1, с. 307]; *гніву*: *Дві тисячі сто дев'яносто днів, / і в кожен з них я входила, як в біль, / немов крізь терня, дерлася крізь гнів* [1, с. 438]; *люті*: *Правдиво кажеш, друже-брате! / Ти, бачу я, як всі ми теж / В собі великий гнів несеш / І серце вірне та завзяте* [1, с. 352]; *Вони і кату, й смерті в вічі / Дивились з-під навислих брів, / Тверді, уперті, бунтівничі, / Як гнів народу, вбивчий гнів* [1, с. 349]; *зненавиди*: *Цю землю, як шлюбне ложе, / зненависть моя трясє / і*

вигрустить, перетрустить, / перегорне, переснує [1, с. 481]; туги: У ньому – гіркість, плач і прах, / і сонце, й сталь, і сміх, / і іскри в маминих очах, / і темна туга їх [1, с. 445]; неспокою: Змірай, зрозумій / Глуху відразу, / І неспокій свій. / але хвилі танця / Втягнуть в нурт біди, - / Знадо гостра, станься, / Прагнене, прийди! [1, с. 374]; розпачу: Але ні розпач, ані втеча / не звабить їх, не звалить їх, / Бо самота – не порожнеча, / Коли ця самота в усіх [1, с. 391]; нудьги: Один на другого схожий цілком - / Ті ж самі обличчя в зморшках тієї ж нудьги й безнадії, / Однакові вкрито серця стандартним глухим сюртуком, / Однаково вгнуті роти, однаково втягнуті шиї [1, с. 314]; надії: Тільки надія є, спрагла, як ця земля, / Благословенна, як хліб, зважена, як метал [1, с. 433-434]; радості: Я, мов неситий скнара, / жадно вбираю, всотую все, що тут грає радістю, / світиться і мигоче бронзою, сріблом, / різьбленням, / барвою й позолотою [1, с. 403]; щастя: Всміхайся, укохане, ласться, / Торкай пустотливо мене, / Зачате у щасті для щастя / Нове покоління земне! [1, с. 369].

Емоційні переживання як психологічний феномен зумовлюють реальність художнього буття, відтвореного митцем завдяки стилістичному потенціалові тропейчних засобів. Метафорика, порівняльні конструкції, епітетні характеристики об'єктів поетичного змалювання активно використовуються

М. Бажаном для досягнення емоційно-експресивного й оцінного ефекту, психологізації контексту або візуально-акустичного унаочнення словесного образу. Це свідчить про асоціативний характер художнього мовомислення поета, втіленого в ідіостильових естетичних домінантах.

Література

Бажан М. Твори в чотирьох томах. – Т.1. / М. Бажан. – К.: Дніпро, 1984. – 637 с. Кононенко В.І. Українська лінгвокультурологія / В. Кононенко. – К.: Вища школа, 2008. – 327 с. Лисиченко Л.А. Лексико-семантичний вимір мовної картини світу / Л.А. Лисиченко. – Х.: Основа, 2009. – 191 [1] с. Маленко О.О. Лінгво-естетична інтерпретація буття в українській поетичній мовотворчості / О.О. Маленко. – Харків: ХІФТ, 2010. – 488 с.

УДК 811.112.:81'373.611:001.4

ВОЛОВИК Л.Б.

(Полтавський університет економіки і торгівлі)

СЛОВОТВІРНА СТРУКТУРА, СЕМАНТИКА, СЛОВОТВІРНІ ПОТЕНЦІЇ ПРЕФІКСАЛЬНИХ ДІЄСЛІВ У НІМЕЦЬКІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

В статті розглядаються особливості словотвірної структури і семантики німецьких префіксальних дієслів – економічних термінів з префіксами *durch-, unter-, über-, um-, hinter-, wider-, wieder-*.

Ключові слова: словотвірна модель, словотвірне значення, мікромодель, твірна основа, похідна основа.

Воловик Л.Б. Словообразовательная структура, семантика, словообразовательные потенции префиксальных глаголов в немецкой экономической терминологии. В статье рассматриваются особенности словообразовательной структуры и семантики немецких префиксальных глаголов – экономических терминов с префиксами *durch-, unter-, über-, um-, hinter-, wider-, wieder-*.

Ключевые слова: словообразовательная модель, словообразовательное значение, микромодель, производящая основа, производная основа.

Volovyk L.B. The word-formative structure, semantics, word-formative potential of prefixed verbs in German economic terminology. The article is devoted to the studies of characteristics of word-formative structure and semantics of German prefixed verbs – economic terms with prefixes *durch-, unter-, über-, um-, hinter-, wider-, wieder-*.

Key words: derivational pattern, derivational meaning, micro pattern, derivational stem, derived stem.

Проблема дієслів із першими прислівниково-прийменниковими компонентами **durch-, unter-, über-, um-, hinter-, wider-, wieder-** привертала увагу багатьох науковців (М.Д. Степанова, О.С. Кубрякова, С.Д. Кацнельсон, Н. Хомський, N. Kjellman, I. Kühnhold, H. Marchard, G. Mungan, W.Reinhardt), а дієслова із зазначеними компонентами неодноразово викликали лінгвістичні дискусії. Дієслова досліджувались у діахронічному аспекті як проміжна фаза розвитку між подільними та неподільними вторинними дієсловами (J. Grimm, H. Paul, R. Leinen) та синхронічному аспекті як особлива група в німецькому префіксальному дієслівному словотворі: донापівпрефіксальні дієслова (F. Hundsnurscher), III клас дієслів (H.W. Eroms, L.M. Eichinger), так звані „дієслова подвійної форми” (A. Simeckova, W. Fleischer, I. Barz), дієслова з відокремлюваними та невідокремлюваними